

Tihonija Zovko

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu - Knjižnica

ĐAKOVAČKE TISKARE I NOVINE U RAZDOBLJU OD 1853. DO 1948.**GODINE**

Printing-houses and newspaper in Đakovo in period from 1853.-1948.

Sažetak

Prva tiskara osniva se u Đakovu, koncem 19. stoljeća, zahvaljujući biskupu Strossmayeru koji je shvatio važnost tiskane riječi i tiskarstva. Za razliku od ostalih većih mjesta u Slavoniji, u Đakovu su postojale samo četiri tiskare. Međutim, održale su se dugo: Biskupijska tiskara punih 68 godina, tiskara Makse Brucka 42 godine, Kraljević i drug 37 godina, a Brandekerova tiskara 8 godina. U povijesti đakovačkih tiskara i novina postoje dva razdoblja: prvo razdoblje traje od 1880. do kraja I. svjetskog rata (Austro-Ugarska Monarhija), a drugo između dvaju ratova (Kraljevina SHS, odnosno Kraljevina Jugoslavija, Federativna Narodna Republika Jugoslavija). Prvi dio članka donosi prikaz povijesti četiriju đakovačkih tiskara koje su djelovale u razdoblju od 1880. do 1948. godine, dok drugi dio kronološki donosi prikaz osamnaest novina koje su se tiskale u istom razdoblju, a vezane su upravo za ove četiri tiskare.

Ključne riječi: biskupija, tiskara, knjiga, novine, izdavaštvo, Đakovo, Slavonija

Abstract

The first printing-house in Đakovo was established at the end of 19. century, thanks to bishop J. J. Strossmayer who understood the importance of the printed word. In distinction from other bigger Slavonian cities, there were only four printing-houses in Đakovo. But they were open for many years: Diocesan printing-house for 68 years,

Makso Bruck's printing- house for 42 years, Kraljević i drug for 37 years, and Brandeker's printing house for 8 years.

There are two periods of the history of printing –houses and newspaper in Đakovo: the first period is from 1880. to the end of World War I (Austro Hungarian Monarchy), and the second period is between two world wars (Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes= the Kingdom of Yugoslavia, the Federal People's Republic of Yugoslavia). The first part of the article is about the history of four printing- houses in Đakovo from 1880. to 1948. The second part of article is the cronological review of eighteen newspaper that were printed by these four printing-houses at the same period of time.

Key words: Diocese, printing- house, book, newspaper, publishing, Slavonia

Uvod

Prva tiskara u Slavoniji osnovana je u franjevačkom samostanu u Osijeku 1735. godine. Nakon ove tiskare, osnivaju se tiskare u već spomenutom Osijeku, Slavonskoj Požegi, Vukovaru, Vinkovcima, Virovitici, Slavonskom Brodu, Đakovu, Iloku, Županji, Donjem Miholjcu, Našicama, Daruvaru, Pakracu i Podravskoj Slatini.¹

U Đakovu su osnovane četiri tiskare koje su djelovale u vremenskom razdoblju od 1880. do 1948. godine. Prikaz njihova djelovanja slijedi povijesni okvir njihova nastanka, tj. počinje s najstarijom – Biskupijskom tiskarom, a zatim donosi prikaz ostale tri tiskare koje su djelovale u Đakovu.

Tiskare

Biskupijska tiskara (1880-1948)

Biskupijska tiskara najstarija je đakovačka tiskara, osnovana je 1880. godine. O ustrojstvu Biskupijske tiskare 14. svibnja 1880., Gjuro Streit izvještava biskupa Strossmayera o tome što bi sve tiskara trebala posjedovati da bi se mogla osnovati: za potpunu nabavu, dovoz i namještenje svih za tiskaru nužnih sprava najviše 3700 forinti. U tu je svotu uračunata i nagrada za stručnjaka, koji bi potpuno ustrojio i preuzeo tiskaru. Takvom stručnjaku povjerila bi se nabava svih sprava jer on će

¹ Usp. Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.

najbolje znati što je za naše potrebe najnužnije da bi se dijecezanski list „Glasnik“, uz druge knjige, mogao tiskati.²

Kraljevska podžupanija u Đakovu, 7. prosinca 1880. izdaje dozvolu „prečastnomu duhovnomu stolu biskupije bosansko-djakovačke i sriemske da u trgovištu Djakovu podigne i otvori tisakaru pod imenom „biskupijska tiskara u Djakovu“, a tom tiskarom upravlja uz točno obdržavanje postojećih zakonah svetjenik Matia Štrac koji tiskaru u svih poslovih zastupa.“³

Biskup Strossmayer zakladnim pismom broj 1125. od 8. prosinca 1880. utemeljio je mjesto trećeg prebendara u biskupiji koji bi se trebao brinuti oko dovršetka gradnje katedrale, ali bi u isto vrijeme bio i upravitelj tiskare.⁴

Tiskara je u prvo vrijeme bila smještena u vlastelinskoj činovničkoj kući pokraj staja iza sjemenišnog vrta. Kasnije je premještena u tvz. Bosanski kloštar gdje je prvo bila smještena u prizemlju na lijevoj, a kasnije na desnoj strani. Godine 1915. premještena je na prvi kat gdje je ostala sve do 1948. godine. Sve do 1993. godine u tom se prostoru nalazio Muzej Đakovštine i Uprava prihoda. Od 1994. do 2005. u zgradi se nalazila Teologija u Đakovu, a od 2005. Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

U vremenskom razdoblju od 8. prosinca 1880. pa sve do 28. travnja 1948. godine službu upravitelja obnašalo je ukupno deset svećenika: Mato Strac (1880-1889)⁵, Mijat Senc(1890)⁶, Josip Lovretić (1890-1902)⁷, Petar Pejaković (1902-1905)⁸,

² Usp. Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu (SNAĐ), Br.450/1880. U spomenutom spisu stoji zapisano: od namještenika - dvije osobe, tj. slugar koji ujedno treba biti i tiskar, i naučnik (šegrt) koji će okretati mašine pri tisku te za pranje mašina. Upravljanje tiskarom treba povjeriti svećeniku koji je vješt u svima strukama, tičućih se tiskare i samoga posla, knjigovodstva, kao i nabave nužnih stvari. Glavnom uredniku, slugaru i tiskaru uz stan trebalo bi plaćati mjesečno otprilike 30 forinti, a sluzi uz stan i hranu 8 forinti, što bi godišnje iznosilo 456 forinti. Za svećenika koji bi preuzeo brigu o tiskari preporuča se častni gospodin Mato Strac, tadašnji kapelan zemunski, kojega treba poslati u Beč, u državnu tiskaru, gdje se treba temeljito pripraviti za svoje novo zvanje.

³ SNAĐ, br.1194/1880. U potpisu Kralj. podžupan M. Ožegović (Dozvola je izdana od strane Kr. podžupanije u Djakovu, pod brojem 7235-1880.)

⁴ Usp. Zakladni list kojim je preuzv. g. biskup Josip Juraj Strossmayer utemeljio mjesto trećega prebendara.// Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske 9, 3(1881), str. 17-19.

⁵Mato Strac (Cerić, 30. rujna 1846. - Zemun, 3. veljače 1911.). Prepozit i zemunski kapelan. Dekan mitrovačkog dekanata. Župnik u Franjidolu kod Zemuna i u Zemunu. Uspješno vodio tiskaru punih deset godina.

⁶Mijat Senc (Vinkovci, 26.rujna 1848.- Đakovo, 13. svibnja 1926.) Prebendar, upravitelj župe Babina Greda, dekan.

Marinko Lacković (1906-1918)⁹, Ivan Sečkar (1919-1921)¹⁰, Matija Pavić (1921-1924)¹¹, Josip Sokol (1924-1927)¹², Fabijan Puhl (1928-1937)¹³, Rudolf Schütz (1937-1940; 1944-1948)¹⁴. Za vrijeme upravljanja Rudolfa Schütza dolazilo je do nekoliko prekida. U tim razdobljima službu upravitelja obnašali su sljedeći svećenici: Vladimir Šorš, Viktor Pospišil, Venedlin Kristek i Mitar Dragutinac.¹⁵

Godine 1948. tiskara je nacionalizirana, i s danom 28. travnja 1948. prestala je postojati. Sastavljen je inventar tiskare, a tiskara je oduzeta 28. kolovoza 1948. godine.

Strojevi i imovina (materijali u iznosu od dvije trećine vrijednosti) dodijeljeni su Novinsko-izdavačkom poduzeću Pobjeda iz Cetinja, a preostala trećina dodijeljena je Gradskom grafičkom poduzeću u Đakovu.¹⁶

⁷Imenovanje Josipa Lovretića, SNAĐ Br. 564/1890., od. 25. travnja 1890. ; Josip Lovretić (Otok, 30. lipnja 1865.- Čardak kod Gradačca, 27. listopada 1948.), Etnolog, pisac, posebno je cijenio narodni vez.

⁸Petar Pejaković (Morović, 8. kolovoza 1865.- Đakovo, 6. lipnja 1943.). Profesor filozofije i latinskog jezika u Sjemeništu. Uzoran govornik, uživao je u djelima klasičnih pisaca.

⁹Marinko Lacković (Stari Jankovci, 23. listopada 1876.- Đakovo, 20. svibnja 1955). Putopisac, kapelan u Srijemskoj Mitrovici, prebendar, upravitelj tiskare dvanaest godina, urednik Glasnika (1912-1917).

¹⁰Ivan Sečkar (Rajevo Selo, 9. kolovoza 1892.- Đakovo, 1. travnja 1962.). Uređivao „ Đakovačke pučke novine“. Suradivao u „ Hrvatskoj obrani“ - Osijek; zagrebačkoj „ Hrvatskoj straži“. Profesor u Sjemeništu od 1944. do 1962. godine.

¹¹Matija Pavić (Đakovo, 31. siječnja 1859. - Đakovo, 25. studenoga 1929.). Profesor u Sjemeništu (1883.-1895.), kanonik, generalni vikar od 1920. Povjesničar biskupije, objavio veći broj rasprava i članaka iz crkvene povijesti.

¹²Josip Sokol (Varaždin, 30. siječnja 1887. - Đakovo, 27. kolovoza 1976.). Službovao u Otoku, Cerni i Vinkovcima. Godine 1923. imenovan začasnim konzistorijalnim prisjednikom, biskupov tajnik od 1925. godine.

¹³Fabijan Puhl (Gorjani, 9. siječnja 1894.- Vinkovci, 3. svibnja 1961.). Službovao kao kapelan i župnik u Erdeviku, Karlovcima, Drenju, Piškorevcima.

¹⁴Rudolf Schütz (Budimpešta, 17. veljače 1907. - Đakovo, 06. kolovoza 1960.). Profesor u Bogoslovnom Sjemeništu, urednik Glasnika.

¹⁵Usp. Lacković, Marijan. Biskupijska tiskara u Đakovu. // Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske 42, 20 i 21 (1914), str. 175-177. ; Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji, str. 98-100. ; Pavić, Krešimir. Povijest đakovačkih tiskara. Đakovo : Muzej Đakovštine, 1987., str. 25-43.; Farkaš, Tihonija. Biskupijska tiskara u Đakovu. // Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 129, 6(2001), str. 439-441.

¹⁶Usp. Pavić, Povijest đakovačkih tiskara , str. 88.-89.; Kovačić. Tomislav. Rudolf Schütz. // Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 127, 7-8 (2000), str. 498.-502.

U tiskari su objavljena djela biskupa Strossmayera, Grge Martića, Martina Nedića, Ilije Okrugića Sremca, Nikole Tordinca, I. A. Brlića, Josipa Lovretića, Matije Pavića, Milka Cepelića i mnogih drugih pisaca. Po tome je njezina uloga u povijesti hrvatskog tiskarstva prepoznatljiva, a na taj način i spomena vrijedna za povijest hrvatske književnosti.¹⁷

Uz Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske, u ovoj tiskari tiskale su se novine: Hrvatske pučke novine, Sloga, Đakovačke pučke novine - Narodna obrana -Hrvatska obrana - Hrvatska obnova i Istina.

Tiskara Makso Bruck (1895-1940)

Druga đakovačka tiskara osnovana je 1895. godine.¹⁸ Osnivač i vlasnik ove tiskare bio je Makso Bruck, tiskar. Podaci o njemu su, nažalost, vrlo oskudni.¹⁹ Tiskara se nalazila u ulici Franje Josipa, nekadašnji Veliki sokak, u kući koja je prvotno bila vlasništvo Milka Pinterovića. Kasniji vlasnici kuće bili su ljekarnik Karlo Tranger, koji je zemljište, tj. okućnicu podijelio na dva dijela. Prvi dio okućnice kupio je Adolf Dolenčić, trgovac, a drugi dio Hugo Fucks, ljekarnik. Dolenčićev dio kupio je Makso Bruck i uredio ga u malu knjižaru u kojoj je prodavao knjige, tiskanice i školske potrepštine, a tiskara je bila smještena u dvorištu. Sve donedavno u tim prostorima nalazila se trgovina obuće „Peko“. U 2012. godini u prostore se smjestila trgovina kozmetičkim i drugim potrepštinama DM.²⁰

U ovoj tiskari tiskale su se troje novine²¹, popularni romani, nešto izvještaja, i poneko pravilo.

¹⁷Podaci o knjigama tiskanim u Biskupijskoj tiskari mogu se pronaći u članku Marijana Lackovića, Biskupijska tiskara u Đakovu. ; Usp. Schütz. Rudolf. Naša tiskara i naša štampa. // Glasnik Biskupija Bosanske i Srijemske 66, 16 (1938), str. 131.-133. ; Pavić. Krešimir. Đakovačke tiskare prije I. svj. rata. // Đakovo i njegova okolica. Zbornik Muzeja Đakovštine 1(1978), str. 87.-164. Bibliografija na str. 150.-164. ; Srakić. Marin. Bibliografija knjiga, brošura, monografija i muzikalija svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije 1527-2006. 2. dopunjeno izdanje. Đakovo : Katolički bogoslovni fakultet, 2007.

¹⁸Godinu osnivanja ove tiskare pronalazimo u prvoj knjizi koja je tiskana u ovoj tiskari 1895. godine, a radi se o „Izvešće o nižoj đačkoj i šegrtskoj školi“, Tisak Makse Brucka u Đakovu, 1895.

¹⁹Usp. Pavić, Povijest đakovačkih tiskara., str. 44-45. Iscrpan prikaz što se dogodilo s vlasnikom tiskare, a poslije i sa samom tiskarom, pogledati na stranicama 46-47.

²⁰Usp. Malbaša, Povijest tiskarstva u Slavoniji, str. 100.

²¹Novine „Naše doba“ i „Đakovština“, „Hrvatska Đakovština“

Tiskara Matija Kraljević i drug (1909-1946)

Treća đakovačka tiskara osnovana je 1909. godine. Osnivač i vlasnik ove tiskare bio je rođeni đakovčanin, Matija Kraljević, zvan Moco. Rodio se 13. rujna 1875. godine. Bio je šesto, najmlađe dijete u obitelji krojača Antuna Kraljevića i Marije r. Ferić.²² Pretpostavlja se da je pučku i šegrtsku školu polazio u Đakovu, iako nema točnih podataka. Godine 1939. izabran je u upravu Udruženja štampara u Slavoniji. Umro je u Đakovu godine 1945. i sahranjen je u obiteljskoj grobnici na đakovačkom groblju.

Tiskara se nalazila u Kraljevićevoj obiteljskoj kući u Osječkom sokaku, broj 26.

U ovoj tiskari tiskale su se novine²³, humoristični listovi²⁴, knjige²⁵, te pokoji izvještaj. Kraljevićeva tiskara odigrala je u starom Đakovu vrlo važnu ulogu u političkom i društvenom životu. Nakon smrti Matije, tiskaru preuzima njegov sin Pavao koji je bio vlasnik do Zakona o nacionalizaciji 1946. godine.²⁶

Tiskara Ivana Brandekera (1937-1945)

Četvrta đakovačka tiskara osnovana je 1937. godine. Osnivač i vlasnik ove tiskare bio je Ivan Brandeker. Na početku 1937. godine (1. veljače) veći dio svoje tiskare Makso Bruck prodao je Brandekeru. Ivan Brandeker rodio se u Đakovu 6. ožujka 1913. godine, od oca Đure Brandekera i majke Ivane r. Drescher. Pučku i šegrtsku školu završio je u Đakovu.

Godine 1945. tiskara je zaplijenjena, a sam Brandeker osuđen na četiri godine zatvora koje je proveo u Lepoglavi. Nakon povratka u Đakovo, zaposlio se u đakovačkoj štampariji i ondje radio kao poslovođa do godine 1954. Iste godine preselio se u Osijek i zaposlio se u NIP Štampa. Umrovljen je 1968. godine. Umro je u

²²Usp. Pavić, Povijest đakovačkih tiskara, str. 64.

²³Novine: „Glas slobode“, „Đakovačke pučke novine - Narodna obrana“, „Narodni list“, „Sokolski glas“

²⁴„Karneval“ i „Pisanica“

²⁵Breznica i njezina povijest ; J.Žerav, Za kralja i dom. Crtice iz hrvatske povijesti; Pravila Hrvatskog Sokola u Đakovu; Izvještaj više pučke škole, niže dječake i šegrtske škole; I. Kraljević, Propovijedi za sve nedilje u crkvenoj godini; Pravila pogrebnog društva; Pravila Đakovačkog šahovskog kluba; Pravila Udruženja zanatlija za srez đakovački; Dva spomen spisa u povodu 20. obljetnice Hrvatskog sokola; Z. Marković, Homiletika-nauka o crkvenom govorništvu.

²⁶Usp. Pavić, Povijest đakovačkih tiskara, str. 71.

Osijeku 12. listopada 1972. godine u 59. godini života. Sahranjen je na osječkom Gornjogradskom groblju.²⁷

U ovoj tiskari tiskale su se jedne novine²⁸, nekoliko letaka, te jedna knjižica „Pravila Pogrebnog društva za Đakovo i okolicu“, tiskana 1938. godine.

Novine

„Novine, ako žele da se javnosti nametnu, da ih ljudi sami traže, moraju biti tehnički na visini, opskrbljene mnogim slikama, imati po mogućnosti što veći broj stranica, a također po mogućnosti što nižu cijenu. *Bez toga ne ide i svi oni, koji drukčije misle, žive u potpunoj iluziji.*“ zapisao je u svom članku Naša tiskara i naša štampa urednik Glasnika i upravitelj Biskupijske tiskare Rudolf Schütz 1938. godine.²⁹

Novine su vrlo važan svjedok kulturne razine jednog grada i kraja, tj. one su značajan izvor za proučavanje političkih, kulturnih i drugih zbivanja.³⁰ Prikaz novina poredan je kronološki, a podijeljen je u dva dijela: od 1853. do 1918. i od 1918. do 1948. godine.

Đakovačke novine od 1853. do 1918.

Prve đakovačke novine pojavljuju se 1853. godine. List pod nazivom „**Svećenik**“ „izdavao“ je Zbor duhovne mladeži u razdoblju od tri godine (1853.-1856.), a bio je namijenjen članovima Zbora. List nije bio tiskan, nego pisan rukom, a čitao se na javno, na sastancima Zbora.³¹

Prvi broj **Glasnika biskupija Đakovačko-Srijemske**³² objavljen je 15. siječnja 1873. godine.

²⁷Usp. Pavić, Isto, str. 75-76.

²⁸„Hrvatska Đakovština“

²⁹Schütz, Naša tiskara i naša štampa, str. 132.

³⁰Usp. Važnost novinstva. // Đakovačke pučke novine : Glasilo hrvatske pučke stranke 4, 31 (1923), str. 1-2.

³¹Urednik Lista bio je bogoslov Šišman Bunjik. Predsjednik Zbora bio je Fredo Filipović. Usp. Kalmar. Josip. Djelatnost Zbora duhovne mladeži đakovačke 1941.-1856. // Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 124, 5 (1996), str. 310.-312.

³²Usp. Cepelić. Milko; Pavić. Matija. Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i srijemski god. 1850.-1900. Zagreb : Tisak Dioničke tiskare, 1900-1904., str. 227.-239. Od godine 1873. do 1878. tiskan je kao Glasnik biskupije Đakovačko-Srijemske; od 1879. do 1945. kao Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske.

Osnova ob izdavanju diecezanskoga Lista u Đakovu napisao je 16. rujna 1871.

Julij Liebbald Ljubojević, profesor, ujedno i prvi urednik ovoga lista.³³ Osnova sadrži petnaest članaka. U Članku br. 12. govori se o sadržaju lista:

„Sadržaj lista opredjeljuje se veći isti mu cilj, biti će dakle posve praktičan i za život uporaviv. Poimence pak amo spadaju:

Praktične rasprave o bogoslovnih predmetih i obće.

Oglašivanje i tumačenje crkvenih zakona i biskupijskih naredaba, poglavito onih, koje preč. duh. Stol odredio bude.

Liturgička pitanja o sv. missi, svetotajstvih i blagoslovinah.

Zakoni gradjanski tičući se svećenstva.

Ponavljanje starijih naredaba mladjemu svećenstvu nepoznatih.

Razglabanje crkvenih takozvanih dnevnih pitanja.

Kratke opomene iz homiletike i katehetike.

Casus conscinetiae sa riešenjem.

Izvadci iz kotarskih korona.

Ulomci iz poviesti naše biskupije.

Dopisi iz biskupije.

Predlozi biskupijskoga svećenstva.

Kratke ocjene valjanih knjiga.

Promjene u svećenstvu.,,

Glasnik je tiskan svakog 15. i 30. u mjesecu. Od 1873. do 1881. list je tiskan u Osijeku, u tiskari Vatroslava Mederšickog³⁴, potom u tiskari Jakoba Franka³⁵, Pfeifferovoj tiskari³⁶, a naposljetku u Šandorovoj tiskari³⁷. Od 1881. pa sve do 1945. Glasnik je tiskan u Biskupijskoj tiskari u Đakovu.³⁸

³³SNAD, br. 1077/1871.

³⁴Usp. Malbaša, Marija. Sto dvadeset i pet godina štamparske djelatnosti u Osijeku (nastavak). // Osječki zbornik 5 (1956), str. 228. ; Usp. Malbaša, Povijest tiskarstava u Slavoniji, str. 35-36.

³⁵Glasnik za godinu 1874., Usp. Malbaša, Sto dvadeset i pet godina..., str. 230.

³⁶Usp. Malbaša, Povijest tiskarstva u Slavoniji, str. 39-43.

³⁷Usp. Isto, str. 38-39.

³⁸Usp. Šuljak, Andrija. Glasnik / Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije utemeljen da usmjerava, potiče i bilježi život i djelovanje mjesne Crkve. // Diacovensia 6, 1(1998), str. 19-28.

U prvom broju za godinu 1873. nalazi se izjava iz koje se vidi razlog zbog kojeg biskup Josip Juraj Strossmayer inicira tiskanje lista: „Glavnom zadaćom Glasniku bit će: u službenom svom dielu razglašivati po biskupiji naredbe i okružnice preč. Ordinarijata, a uz to i dokinuti bar s većinom po svećenstvu tegobno prepisivanje istih“.³⁹

To nije bio jedini razlog zbog kojeg se list počeo tiskati. U uvodniku prvoga broja zapisano je: „Osim službenih izvješća želimo Glasnikom promicati također praktično obrazovanje svećenstva. Glasnik nije list strogo znanstvena smiera, niti mu je zadaćom višji razvitak bogoslovske nauke. Nasuprot u praktični život svećenstva što dublje posegnuti, pastirsko uredovanje, što poukom, što savjetom olahkotiti: to je cilj, za kojim naumismo poći. Da nam pako rječ:“ praktično obrazovanje“ nije puka fraza, nego da ju u pravom smisli svhaćamo, o tom uvjerava svakoga raznoliki sadržaj lista što u služb. okružnici br. 1156-1971. što u javnih glasilih. Uz takav sadržaj i prava nadamo se, da će Glasnik omiljeti svakomu svećeniku te krepke podpore naći širom po domovini.“⁴⁰ Od početka svog izlaženja pa do godine 1944. tiskan je godišnje u 24 broja. U 1945. godini tiskano je samo 5. brojeva.⁴¹

U razdoblju od 1873. pa sve do 1945. godine ukupno je tiskano 72 godišta; 1667 pojedinačnih primjeraka i 6 priloga.⁴²

Kroz to razdoblje bilo je trinaest glavnih urednika: Dr. Julije Liebbald-Ljubojević (1873); Dr. Ivan Koharić (1873-1874); Dr. Mijat Kučera (1874); Dr. Josip Paus (1874-

³⁹Naša namjera. // Glasnik biskupije Đakovačko-Srijemske 1, 1(1873), str. 1.

⁴⁰Naša namjera., str. 1. Godine 1922. Glasnik je ušao u svoje jubilarno 50. godišće. Tom prigodom Matija Pavić piše svoj prilog „Glasnik biskupija bosanske i srijemske, „ tečaj pedeseti“. // Glasnik Biskupija Bosanske i Srijemske. 50, 1(1922), str., 5.-7.; 2, str. 13.-15.; 4, str. 31.-33.; 5, str.38.-40.;7, str. 56.-57.; 8, str. 64.; 9, str. 71.-72.; 11, str. 91.-92.; 12, str. 96.-97.; 13, str. 104.-105.; 15, str. 117.-119.; 16, str. 129.-130.; 17, str. 134.-136.; 19, str. 152.-153.; 21, str. 168.-170.; 22, str. 179.-180.

⁴¹Nakon 1945. godine Glasnik mijenja ime u Vjesnik Đakovačke biskupije (godine 1948.), a potom u Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije. Od tada se godišnje tiska u 12 brojeva. Pod tim nazivom tiskan je do mjeseca lipnja 2008. kada ponovno mijenja ime u Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije i dalje nastavlja svoju 140- godišnju tradiciju. Godine 1997. Vjesnik je slavio svoju 125. obljetnicu izlaženja. Više o tome pogledati: Šuljak. Andrija. Glasnik/ Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije utemeljen da usmjerava, potiče i bilježi djelovanje mjesne Crkve, str. 19.-28.

⁴²Usp. Maroslavac. Stjepan. Povijesni pregled Vjesnika. // Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije 136, 11-12 (2008), str. 1013-1014.

1876); Dr. Josip Kuhner (1876-1890)⁴³; Matija Pavić (1890-1895)⁴⁴; Dr. Alojzije Vincetić (1896-1911); Marinko Lacković (1912-1917); Dr. Andrija Živković (1918-1920); Dr. Andrija Spiletak (1921-1927); Dr. Zvonimir Marković (1928-1940); Dr. Pero Ivanišić (1941-1942); Dr. Rudolf Schütz (1942-1945).⁴⁵

Novine „Naše doba“ tiskane su u svega 2 broja 1902. godine u tiskari Makse Brucka. O ovim novinama znamo jako malo. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici nije sačuvan ni jedan primjerak. Pretpostaviti je da su se možda sačuvale u kojoj privatnoj knjižnici. Naše doba bijahu mađarsko glasilo.⁴⁶

Prvi broj **Hrvatskih pučkih novina** tiskan je 5. prosinca 1907. Novine su izlazile sve do 1913. godine. Bile su glasilo đakovačkih pravaša te su u zaglavlju lista bila otisnuta gesla: „Sve za vjeru i za domovinu. Bog i Hrvati!“. Sadržajno novine su donosile: uvodnik, politički pregled, mjesne vijesti, gospodarska pitanja i podlistak namijenjen kulturi.⁴⁷ Odgovorni urednik bio je dr. Alojzije Vincetić⁴⁸, a tiskale su se u Biskupijskoj tiskari sve do 1910. godine. Godine 1910. novine se tiskaju u Tiskari Kraljević. Zadnji 225. broj tiskan je 28. studenoga 1913. godine. Ukupno je tiskano pet godišta.⁴⁹

Prvi broj lista za politiku, trgovinu, obrt i gospodarstvo **Đakovština** izašao je 1. studenog 1911. godine. Odgovorni urednik i izdavač bio je Makso Bruck, đakovački

⁴³Razrješenje dr. Mije Kuhnera, SNAĐ, br. 357/1890., od 28. veljače 1890. Za godinu 1878. urednikova godišnja plaća iznosila je 200 forinti, a tiskari se za dotiskivanje lista i priloga plaćalo 558 forinti. SNAĐ, br. 317/1880.

⁴⁴Imenovanje Matije Pavića, SNAĐ, br. 357/1890. od 28. veljače 1890.

⁴⁵Usp. Srakić. Marin. Urednici i suradnici Glasnika/ Vjesnika od 1873. do 1997. godine.// Diacovensia 6, 1(1998), str. 30.-43.

⁴⁶Usp. Pavić. Krešimir. Đakovačko novinstvo 1918.-1928.// Đakovački vezovi, prigodna revija 1981., str. 38.

⁴⁷Prilikom dolaska biskupa Ivan Krapca u Đakovo 1911. novine su tiskane na finom papiru i s biskupovom biografijom.

⁴⁸Usp. Žabarović. A. Uspomeni blagopokojnog premeta i župnika dr. A. Vincetića.// Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske 58, 14 (1930), str. 121-122.

⁴⁹Usp. Pavić. Krešimir. Đakovačke novine prije prvog svjetskog rata.// Đakovački vezovi. Prigodna revija 1975., str. 11.

tiskar, u čijoj su se tiskari ove novine i tiskale.⁵⁰ Novine se, nažalost, nisu dugo tiskale. Zadnji 96. broj izašao je 19. siječnja 1913. godine.

Hrvatska samostalna stranka izdaje prvi broj glasila **Đakovačke hrvatske pučke novine** 7. prosinca 1913. godine. Odgovorni urednik, vlasnik i izdavač bio je dr. Ivan Ribar, đakovački narodni zastupnik u Hrvatskom saboru.⁵¹ Ukupno je tiskano 34 broja ovih novina.

Đakovačke novine od 1918. do 1945.

Glas Slobode (1918-1921) bilo je glasilo Mjesnog odbora u Đakovu. Prvi broj izašao je bez datuma 1918. godine (pretpostavlja se između 6. listopada i 14. studenog kada je tiskan drugi broj). Urednik ovih novina bio je Andro Morić. Novine su tiskane u tiskari M. Kraljevića, kao izvanstranački list. Razloge pokretanja ovog lista pronalazimo u četvrtom broju, u kojem stoji zapisano „Mjesni odbor Narodnog vijeća u Đakovu pokrenuo je list, da Đakovo i kotar opet mogu biti informirani u prvom redu o našim domaćim prilikama, a napokon onim mjesnim.“⁵² List je od 1919. godine postao stranačko glasilo. Posljednji broj objavljen je 31. prosinca 1921. godine.

Stranka Hrvatska zajednica koja je okupljala sitno građanstvo, izdaje tjednik „**Sloga**“, 3. listopada 1919. godine.⁵³ Tjednik je tiskan u Biskupijskoj tiskari, a odgovorni urednik bio je I. Gabut. Prvi broj izašao je u nedjeljno jutro, a ostali brojevi tiskali su se subotom popodne. Tjednik je imao uglavnom četiri stranice. Objavljivao je dosta članaka i bilješki o đakovačkim prilikama. Posljednji broj lista, broj 52 objavljen je 31. prosinca 1920. godine.⁵⁴

Prvi broj Glasila Hrvatske pučke stranke **Djakovačke pučke novine** tiskane su 10. travnja 1920. godine u Biskupijskoj tiskari. Izdavao ih je konzorcij, a glavni urednik bio je Janko Poznič. U prvom broju, tiskanom dana 10. travnja 1920. pojašnjava se

⁵⁰Usp. Pavić, Povijest đakovačkih tiskara, str. 44-62.

⁵¹Usp. Horvat. Rudolf. Slavonija I i II. Vinkovci: Privlačica, 1994., str. 77.

⁵²Pavić, Đakovačko novinstvo 191.-1928., str. 38.

⁵³Usp. Miškulin. Ivica. „Sloga“- prilog proučavanju đakovačkog novinstva. // Zbornik Muzeja đakovštine 7 (2005), str. 7-24.

⁵⁴Usp. Pavić, Đakovačko novinstvo 1918-1928., str. 39.

razlog tiskanja ovih novina: "Ako uzmete u obzir razvoj organizacije Hrvatske pučke Stranke u Đakovu, a pogotovo u okolici, to jest u našem kotaru - ne će vam biti čudno, da smo u ovo doba skupoće pokrenuli svoje organizacijsko glasilo. Politički se život razvija polako u određene smjerove, koji se međusobno jasno razlikuju već sada, ili će barem u najkraće vrijeme jasno razlikovati. To je dobro. - Valja zato jednoj stranci, kakova je Hrvatska Pučka Stranka, skrbiti da s opširnim svojim programom u svim potankostima upozna što više one slojeve, za koje ima u prvom redu da skrbi: a to je seljački, obrtnički i radnički stalež."⁵⁵

Od broja 5. 1921. godine urednikom je imenovan Ivan Sečkar.⁵⁶ List je izlazio subotom na četiri stranice. Novine su izlazile do 1923. godine. Nakon toga promijenile su ime i tiskaju se pod nazivom **Narodna obrana**. Pod tim nazivom tiskat će se do 1941. godine. Prvi broj objavljen je 5. siječnja 1924. godine. Urednik je Martin Wüsch, a tiskaju se u Biskupijskoj tiskari. List je objavljivao podlistke, a prvi je od đakovačkih novina češće tiskao fotografije. Novine će se tiskati do početka II. svjetskog rata pod nazivima "Narodna obrana" (od 1. broja za godinu 1931. list ima novi podnaslov: list za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život). Wüsch umire 1932. godine, a uredništvo novina preuzima dr. Matija Petlić,⁵⁷ profesor teologije, koji je ujedno bio vlasnik i izdavač. Godine 1933. uredništvo preuzima dr. Pero Ivanišić,⁵⁸ profesor u Bogoslovnom sjemeništu. Te godine promijenio se i izdavač. Novine izdaje konzorcij "Narodne obrane". Posljednji urednik bio je dr. Josip Pavlović.⁵⁹ Novine su tiskane u Biskupijskoj tiskari i u tiskari Matije Kraljevića.

⁵⁵Zašto izlazimo? // Đakovačke pučke novine: glasilo Hrvatske Pučke stranke 1, 1(1920), str. 1.

⁵⁶Usp. Marijanović. Luka. Kulturno-prosvjetna i preporodna djelatnost profesora i studenata Đakovačke bogoslovije. // Diacovensia 4, 1(1996), str. 135. Poslije njega urednikom su imenovani Antun Janošy (od br. 36 (1922) do broja 33 (1923) i Martin Wüsch.

⁵⁷Matija Petlić (Petrijevc, 12. veljače 1899. - Beograd, 25. kolovoza 1963.), profesor apologetike i dogmatike. Suradivao u novinama: Riječke novine, Blagovest, Novina, Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije, Luč, Narodna prosvjeta, Naš list, Slavonac. Bio urednik Glasnika nadbiskupije beogradske.

⁵⁸Pero Ivanišić (Vrbica, 21. lipnja 1900. - Vukovar, 1. rujna 1946.), profesor filozofije, dogmatske teologije i crkvenoga pjevanja. Suradivao u novinama: Luč, Hrvatska prosvjeta, Duhovni život, Sveta Cecilija i Bogoslovska smotra. Osobito se isticao na polju crkvene glazbe.

⁵⁹Josip Pavlović (Petrovaradin, 1. veljače 1905. - Đakovo, 14. kolovoza 1984.), profesor filozofije i ascetike na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu. Suradivao je u Glasniku i Bogoslovskoj smotri.

Novine su objavile veliki broj članaka o povijesnim i kulturnim događajima Đakova. U njima po prvi puta susrećemo sustavnije tiskanje fotografija.⁶⁰

Godine 1935. od broja 28. novine mijenjaju ime u „**Hrvatska obrana**“, a za vrijeme II. svjetskog rata tiskaju se kao „**Hrvatska obnova**.“ (od nedjelje 11. svibnja 1941., kao godište 1 (22), broj 1 (15)). Zadnji broj 21 (35) tiskan je 5. listopada 1941.⁶¹

Jugoslavensko napredno glasilo **Narodni list (1922.-1928.)**, svoj prvi broj objavio je 3. lipnja 1922. godine. Tiskao se svake subote, na četiri lista. Izdavač je bio konzorcij, a glavni urednik dr. Žiga Spitzer. Tiskao se u tiskari M. Kraljević. Od drugog godišta urednik je A. Morić, a 1924. Stjepan Ivezić. List zastupa radikalnu jugoslavensku ideju narodnog i državnog jedinstva u naprednom pravcu.⁶² Posljednji 35. broj tiskan je 25. kolovoza 1928. godine.

Dva lista humorističnoga sadržaja **Karneval (1923.-1924.)** i **Pisanica (1923.)** tiskali su se u tiskari Matije Kraljevića. Odgovorni urednik Karnevala i Pisanica bio je Štefan Zebi z'Velike Gorice tj. Stjepan Fink. Novine su tiskane u veličini 24 x 31,5 cm, imale su osam numeriranih i četiri nenumerirane stranice.⁶³

Sokolsko društvo u Đakovu pokrenulo je izdavanje novina **Sokolski glasnik (1928.-1931.)**. Novine su se tiskale u tiskari Matije Kraljevića, a prvi je broj ugledao svjetlo dana 3. studenoga 1928. godine. Odgovorni urednik bio je Adolf Rac. Izlazio je svake subote na četiri stranice. Od broja 35. urednik je Andro Morić, koji je novine uređivao četiri mjeseca, a potom je opet urednik Adolf Rac. Ukupno je objavljeno četiri godišta.⁶⁴

⁶⁰Usp. Đakovačka katedrala u plamenu.// Narodna obrana. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život.15, 26 (1933), str. 1.3; Nakon požara, broj. 27, str. 1.-3.; Strossmayerova se crkva obnavlja 39, str. 1.-3.; Prikaz rada oko obnove đakovačke katedrale, broj. 52, str. 1.-3.

⁶¹„Nakon toliko godina izlaženja naš list privremeno nestaje s pozornice našeg javnog života. Šaljući našim prijateljima ovu poruku, ne možemo, a da se ne sjetimo svih onih, koji su imali toliko razumijevanje i ljubavi za katolički štampu, te svojim nastojanjem omogućili, da je naš list mogao kroz tako dugo vremena i u dosta teškim okolnostima vršiti svoju misiju“. Uredništvo i uprava „Hrvatske obnove“. Poruka našim prijateljima.// Hrvatska obnova. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život 1 (23), 21 (35) (1941), str. 4.

⁶²Usp. Pavić, Đakovačko novinstvo 1918.-1928., str. 39.

⁶³Usp. Pavić, isto, str. 40.

⁶⁴Usp. Pavić, Krešimir. Đakovačko novinstvo 1929.-1941. // Đakovački vezovi. Prigodna revija 1984., str. 29.

U Đakovu je tiskan i **Vatrogasni vjesnik**, Glasilo Vatrogasne zajednice Savske banovine.

Od početka 1931. godine u Đakovu je tiskan tjednik **Ruske novine (1931.)**.⁶⁵ Uređivao ih je piškorevački grkokatolički župnik Mihajlo Firak. Dvije godine kasnije pokrenuo je ruske novine **Ridne slovo** tj. Rođena riječ (1933.).⁶⁶

Tjedni informativni list, novine **Hrvatska Đakovština (1937.-1938.)** tiskane su u tiskari Makse Brucka, a poslije u tiskari Ivana Brandekera. Izdavač i urednik bio je Dragutin Majer. Izlazio je subotom, a prvi broj tiskan je 13. veljače 1937. godine.⁶⁷ Za povijest Đakova i Đakovštine značajan je 48. broj ovih novina u kojem je donesen popis đakovačkog stanovništva. Tiskana su dva godišta novina, a krajem 1938. godine novine su prestale izlaziti.

„**Istina**“ (1946.) su bile novine koje je izdavao Biskupski ordinarijat u Đakovu, a tiskale su se u Biskupijskoj tiskari. Urednik je bio Ivan Sečkar. Tiskale su se na 12 stranica, a ukupno je tiskano 16 brojeva.

U prvom broju pod naslovom *Zašto izlazimo*, donose se razlozi tiskanja: „Istinu pokrećemo zato što ne želimo, da se vječna ISTINA ponovo objavi na izuzetan i za nas tako strašan način, uz prasak eksplozija, tutanj topova, smrtne jecaje i tjeskobe, nego želimo, da u duhu Božjih planova prihvatimo Njegovu evanđeosku vijest, radosnu i milu, kako se svijetu objavila po Isusu Kristu. Istina će zato u duhu evanđeoske nauke visoko dizati stijeg ljudskoga dostojanstva, upozoravajući neprestance, da je njegov poziv daleko uzvišeniji od sve zemaljštine, od svega prolaznoga“.⁶⁸ Uz uvodnik, rubrike novina su: Iz katoličkog svijeta, Liturgijski kalendar, Domaće vijesti, Roman u nastavcima, Vijesti iz đakovačke župe. Pojedini brojevi (od 3. do 6., br. 8-11) tiskani su na masnom papiru. Zadnji broj tiskan je 12. svibnja 1946. godine.⁶⁹

⁶⁵Usp. Narodna obrana .List za prosvjetu, gospodarstvo i kulturni život 12 (7), 34 (1931), str. 6.

⁶⁶“Uz Ruske Novine, koje se štampaju u našoj tiskari za grkokatoličke vjernike u Jugoslaviji izlazi sada uporedo i mjesečnik u književnom rusinskom jeziku pod naslovom Ridne Slovo, što znači Rođena riječ. Oba lista uređuje otac Mihajlo Firak, župnik piškorevački“. Novi rusinski list u Djakovu. // Narodna obrana 14 (10), 17 (1933), str. 6.

⁶⁷Usp. Pavić, Đakovačko novinstvo 1929-1941., str. 30.

⁶⁸Istina. 1, 1 (1946), str. 2.

⁶⁹Usp. Marijanović, Kulturno-preporodna djelatnost..., str. 135.

U razdoblju od 1853. do 1948. godine u Đakovu je izlazilo ukupno osamnaest novina. Jedine novine koje su sve ovo vrijeme kontinuirano izlazile bile su **Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske**.

Zaključak

Prva tiskara osniva se u Đakovu, koncem 19. stoljeća, zahvaljujući biskupu Strossmayeru koji je shvatio važnost tiskane riječi i tiskarstva. Za razliku od ostalih većih mjesta u Slavoniji, u Đakovu su postojale samo četiri tiskare. Međutim, održale su se dugo: Biskupijska tiskara punih 68 godina, tiskara Makse Brucka 42 godine, Kraljević i drug 37 godina, a Brandekerova tiskara 8 godina.

U povijesti đakovačkih tiskara i novina postoje dva razdoblja: prvo razdoblje traje od 1880. do kraja I. svjetskog rata (Austro-Ugarska Monarhija), a drugo između dvaju ratova (Kraljevina SHS, odnosno Kraljevina Jugoslavija). Kulturno-povijesna značajka prvog razdoblja vezana je za vrijeme života i djelovanja biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Književni krug koji je tada djelovao okupljen oko biskupa, vrijedno se bavio književnošću, etnografijom, historiografijom i književnom poviješću. Za svoj rad imali su dobre uvjete: knjižnicu (Biskupijsku knjižnicu, knjižnicu biskupa Strossmayera i Sjemenišnu knjižnicu), časopis „Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske“ i, što je bilo jako važno, imali su tiskaru. U tom vremenu tiskan je veći broj znanstvenih i književnih dijela.

Drugo razdoblje nakon završetka I. svjetskog rata bilo je obilježeno povijesnim i političkim previranjima te II. svjetskim ratom. U tim i takvim vremenima tiskare i novine u Đakovu nastavljale su uporno svoju izdavačku djelatnost.

Đakovačke tiskare bile su manje radionice s nekoliko zaposlenih djelatnika. Nisu posjedovale puno strojeva, a uz njih su postojale knjigovežnice i knjižare. Vlasnici tiskara bili su sami tiskari. Izuzetak je od toga Biskupijska tiskara. Ona je bila vlasništvo Biskupije te je imala svoje zaposlenike.

U Đakovačkim tiskarama tiskale su se, uz knjige i novine, školski izvještaji, pravila i knjige za potrebe biskupije (šematizmi, direktoriji, kalendari i sl.), razne tiskanice, plakati. Knjige i novine tiskale su se na hrvatskom, latinskom, njemačkom i rusinskom jeziku.

Literatura:

Cepelić, Milko ; Pavić, Matija. Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850.-1900. Zagreb : Tisak Dioničke tiskare, 1900-1904.

Djakovačka katedrala u plamenu. // Narodna obrana. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život. 15, 26 (1933), str. 1-3.

Farkaš, Tihonija. Biskupijska tiskara u Đakovu. // Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 129, 6 (2001), str. 439-441.

Horvat, Rudolf. Slavonija I i II. Vinkovci : Privlačica, 1994.

Kalmar, Josip. Djelatnost Zbora duhovne mladeži đakovačke 1941-1856. // Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 124, 5 (1996), str. 310-312.

Kovačić, Tomislav. Rudolf Schütz. // Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije 127, 7-8 (2000), str. 498-502.

Lacković, Marijan. Biskupijska tiskara u Đakovu. // Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske 42, 20 i 21 (1914), str. 175-177.

Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.

Malbaša, Marija. Sto dvadeset i pet godina štamparske djelatnosti u Osijeku (nastavak). // Osječki zbornik 5 (1956), str. 209-232.

Marijanović, Luka. Kulturno-prosvjetna i preporodna djelatnost profesora i studenata Đakovačke bogoslovije. // Diacovensia 4, 1 (1996), str. 109-145.

Maroslavac, Stjepan. Povijesni pregled Vjesnika. // Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije 136, 11-12 (2008), str. 1013-1014.

Miškuljin, Ivica. „Sloga“- prilog proučavanju đakovačkog novinstva. // Zbornik Muzeja đakovštine 7 (2005), str. 7-24.

Nakon požara. // Narodna obrana. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život 15, 27 (1933), str. 1-3.

Naša namjera. // Glasnik biskupije Djakovačko-Sriemske 1, 1 (1873), str. 1.

Novi rusinski list u Djakovu. // Narodna obrana 14 (10), 17 (1933), str. 6.

Pavić, Krešimir. Povijest đakovačkih tiskara. Đakovo : Muzej Đakovštine, 1987.

Pavić, Krešimir. Đakovačke novine prije prvog svjetskog rata. // Đakovački vezovi. Prigodna revija 1975., str. 10-11.

Pavić, Krešimir. Đakovačke tiskare prije I. svj. rata. // Đakovo i njegova okolica. Zbornik Muzeja Đakovštine 1 (1978), str. 87-164.

Pavić, Krešimir. Đakovačko novinstvo 1918-1928. // Đakovački vezovi, prigodna revija 1981., str. 38-40.

Pavić, Krešimir. Đakovačko novinstvo 1929-1941. // Đakovački vezovi. Prigodna revija 1984., str. 29-30.

Pavić, Matija. Glasnik biskupija bosanske i srijemske, „tečaj pedeseti“. // Glasnik Biskupija Bosanske i Srijemske. 50, 1 (1922), str., 5-7; 2, str. 13-15; 4, str. 31-33.; 5, str.38-40 ; 7, str. 56-57; 8, str, 64; 9, str. 71-72; 11, str. 91-92; 12, str. 96-97; 13, str. 104-105; 15, str. 117-119.; 16, str. 129-130; 17, str. 134-136; 19, str. 152-153; 21, str. 168-170; 22, str. 179-180

Prikaz rada oko obnove đakovačke katedrale. // Narodna obrana. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život 15, 52 (1933), str. 1-3

Schütz, Rudolf. Naša tiskara i naša štampa. // Glasnik Biskupija Bosanske i Srijemske 66, 16 (1938), str. 131-133

Srakić, Marin. Bibliografija knjiga, brošura, monografija i muzikalija svećenika Đakovačke i Srijemske biskupije 1527-2006. 2. dopunjeno izdanje. Đakovo : Katolički bogoslovni fakultet, 2007.

Srakić, Marin. Urednici i suradnici Glasnika/Vjesnika od 1873. do 1997. godine. // Diacovensia 6, 1 (1998), str. 30-43.

Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu, spisi 1871. godina

Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu, spisi 1880. godina

Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu, spisi 1890. godina

Strossmayerova se crkva obnavlja. // Narodna obrana. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život 15, 39(1933), str. 1-3.

Šuljak, Andrija. Glasnik / Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije utemeljen da usmjerava, potiče i bilježi život i djelovanje mjesne Crkve. // Diacovensia 6, 1(1998), str. 19-28.

Uredništvo i uprava „Hrvatske obnove“. Poruka našim prijateljima. // Hrvatska obnova. List za prosvjetu, gospodarstvo i društveni život 1(23), 21(35) (1941), str. 4.

Važnost novinstva. // Đakovačke pučke novine : Glasilo hrvatske pučke stranke 4, 31(1923), str. 1-2.

Zakladni list kojim je pruzv. g. biskup Josip Juraj Strossmayer utemeljio mjesto trećega prebendara. // Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske 9, 3(1881), str. 17-19.

Zašto izlazimo? // Djakovačke pučke novine: glasilo Hrvatske Pučke stranke 1, 1(1920), str. 1.

Žabarović, A. Uspomeni blagopokojnog premeta i župnika dr. A. Vincetića. // Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske 58, 14 (1930), str. 121-122.